

Γιώτα Κριλή, Κυπαρισσόμηλο εκδ. Pteroti House, Sydney 2014

Κριτικές σκέψεις και προσεγγίσεις

Σοφία Σακελλή - Sophia Sakellis

Στο *Κυπαρισσόμηλο*, το δεύτερο βιβλίο της τριλογίας «Μονοπάτια της Ελευθερίας», η Γιώτα Κριλή συνεχίζει το οδοιπορικό της, ακολουθώντας την ιστορία του νεοσύστατου κράτους από το σημείο που σταμάτησε στις *Καταβολές*, το 1828 περίπου. Ο τίτλος του βιβλίου συμβολίζει τα χρόνια εκείνα που ήταν σκληρά και πικρά – σαν το κυπαρισσόμηλο – για τον ελληνικό λαό, που κέρδισε τον αγώνα της Επανάστασης αλλά δεν κατάφερε να κερδίσει και την ελευθερία του.

Συνεχίζοντας στο ίδιο πνεύμα με τις *Καταβολές*, η Κριλή πλέκει περίτεχνα ρεαλιστικές ιστορίες με αυθεντικούς και αντιπροσωπευτικούς χαρακτήρες, και μας τους περιγράφει παραστατικά, με δυναμισμό και ζωντάνια. Η αφήγηση εκτυλίσσεται με σκηνικό τα ιστορικά γεγονότα της πρώιμης αυτής εποχής του ελληνικού κράτους που είναι και εποχή τραγικών καταστάσεων οι οποίες επηρέασαν τη διαμόρφωση των θεσμών της ελληνικής κοινωνίας και την περαιτέρω εξέλιξή της.

Διαβάζοντας το βιβλίο συλλογίζεται κανείς τη σύγχρονη Ελλάδα και αναρωτιέται αν η ιστορία της επαναλαμβάνεται. Η πένα της συγγραφέως γίνεται νυστέρι και διεισδύει, χωρίς περιττούς ή κίβδηλους συναισθηματισμούς, σε γνωστές και άγνωστες πτυχές της ιστορίας, ρίχνοντας άπλετο φως στα δρώμενα των χρόνων εκείνων.

Τόσο οι άσημοι αγωνιστές, όσο και οι λαμπροί κι ένδοξοι ήρωες της Επανάστασης, παίρνουν σάρκα και οστά, δίνοντάς μας την ευκαιρία να τους προσεγγίσουμε και να κατανοήσουμε τα διλήμματά τους. Οι αποφάσεις τους γίνονται στα μάτια μας πιο επίκαιρες, και αποκτούν μια αμεσότητα που μας επιτρέπει να αναλύσουμε τη δυναμική των επιλογών τους, οι οποίες οδήγησαν στις μελλοντικές εξελίξεις και, ενάμιση αιώνα αργότερα, στις σημερινές συνθήκες.

Μετά την Επανάσταση, ο λαός συνεχίζει να ζει κάτω από βαριές συνθήκες σκλαβιάς, έρμαιο τώρα του νέου κατεστημένου που έφερε η κυριαρχία των Βαυαρών στα χρόνια του Όθωνα. Η σπασμωδική και στείρα πολιτική που ακολουθεί η μοναρχία με τους οπαδούς της επιφέρει την αποσάθρωση

θεσμών και την καταδίωξη αγωνιστών του '21, οδηγώντας έτσι αναπόφευκτα στις διχόνοιες και τις εμφύλιες διαμάχες. Ο κόσμος, πικραμένος αλλά καρτερικός, προσπαθεί να επιβιώσει παρότι παραμένει ακτήμονας μέσα στον ίδιο του τον τόπο, και οι υποσχέσεις που του έδωσαν μένουν ανεκπλήρωτες.

Οι άνθρωποι, έχοντας ζήσει από κοινού την ιστορία του τόπου τους, γίνονται όλοι κοινωνοί στο δράμα που ακόμη συνεχίζεται με διαφορετική μορφή στην κάθε οικογένεια. Μέσα στον αναβρασμό και την ακυβερνησία, βρίσκει την ευκαιρία να κυριαρχήσει ανεμπόδιστα η ζήλεια και ο φθόνος, και αρκετά παλληκάρια καταδιώκονται, με διαβολές και συκοφαντίες από εκμεταλλευτές για προσωπικά τους συμφέροντα, για να καταλήξουν κάποτε στις φυλακές ή ακόμη και στις χαράδρες. Αρκετοί αθώοι θα οδηγηθούν στη λαιμητόμο, ως πρόβατα επί σφαγήν, ανήμποροι τόσο αυτοί όσο και οι συγγενείς τους να ξεγελάσουν την αδυσώπητη μοίρα.

Από τις σελίδες του μυθιστορήματος δεν λείπουν και οι αφανείς γυναίκες της μετεπαναστατικής περιόδου, που επωμίζονται το βάρος των περιστάσεων έχοντας απομείνει, πολλές φορές, μονάχες στον κόσμο. Νέα κορίτσια, που τυλίγουν με τη μαντήλα το πρόσωπο για να αποφύγουν τα δόλια και κακόβουλα βλέμματα, πέφτουν αναπότρεπτα θύματα βίας και εκφοβισμού. Χαροκαμένες γυναίκες, χήρες, μανάδες που ακόμα μοιρολογούν τους αγαπημένους που έχασαν ή περιμένουν αδιάκοπα το γυρισμό των σκλαβωμένων που πήρε ο Μπραϊμης, ενώ ρίχνουν παράλληλα κάθε σταγόνα του μόχθου τους στη φροντίδα και ανατροφή των πολλών ορφανών, μεταλαμπαδεύοντας έτσι τον πολιτισμό μας στις νέες γενιές.

Η κάθε άνοιξη φέρνει την ανανέωση του τοπίου και της φύσης, και την αέναη και ακατάσβεστη ελπίδα για ειρήνη και δικαιοσύνη, που έρχεται όμως κάθε φορά να καταπατηθεί από τους ηγέτες, οι οποίοι παρασύρουν διαρκώς το λαό με υποσχέσεις που ποτέ δεν φαίνεται να τηρούν. Οι άνθρωποι ευελπιστούν επειδή, μετά από τόσες θυσίες, δεν έχουν πια τίποτα άλλο να δώσουν. Οι ελπίδες τους όμως αποδεικνύονται και πάλι φρούδες και χωρίς αντίκρισμα.

Όμως ο χαμός, η καταστροφή και το άχθος του καθημερινού αγώνα δεν παραμερίζουν τις χαρές, τις λιγοστές χαρμόσυνες ευκαιρίες των αρραβώνων, γάμων και βαφτίσεων που ακολουθούν κάθε περίοδο σχετικής γαλήνης. Οι άνθρωποι

αυτοί, που στην καθημερινή τους ζωή αντιμετωπίζουν τα πάνδεινα και τους πνίγει η αδικία, διψάνε για ζωή και, όταν γλεντάνε, ξεφαντώνουν με κέφι κι αισιοδοξία. Τα δημοτικά τραγούδια που επιστρατεύουν στην κάθε γιορτή διανθίζουν πλουσιοπάροχα το κείμενο της συγγραφέως.

Η φιλία, η συντροφικότητα, το φιλότιμο, η σύνεση, η συγχώρεση είναι αρετές που αναγνωρίζει άμεσα ο αναγνώστης στους ήρωες του μυθιστορήματος. Ο ιδιότυπος αλλά ενάρετος παπα-Θανάσης, που έχει αφιερώσει τη ζωή του στο ποιμνιό του και στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών του χωριού, μας συγκινεί με την ταπεινή και στοργική του φύση, σε αντιδιαστολή με το φανατισμένο «Παπουλάκο» που, παριστάνοντας τον άγιο, κηρύσσει τη συντέλεια του κόσμου και παρασύρει τον απελπισμένο κόσμο της Πελοποννήσου στο δρόμο της καταστροφής.

Η συγγραφέας αφηγείται την ιστορία με αμεσότητα, ειλικρίνεια, διορατικότητα και στοργή. Η εξέλιξη των γεγονότων παίρνει κάθε τόσο απροσδόκητη τροπή, δίνοντας στην πλοκή συναρπαστικό χαρακτήρα. Το μυθιστόρημα τραβά και κρατά αδιάπτωτη την προσοχή του αναγνώστη από τις πρώτες του κιόλας σελίδες. Η αφήγηση είναι συγκινητική και συγκλονιστική, και οι σελίδες γυρίζουν από μόνες τους για να δούμε πώς θα εξελιχθεί ένα ειδύλλιο, μια δίκη, μια μάχη. Θα έχει άραγε αίσιο τέλος η ιστορία της πονεμένης, και ορφανεμένης από άνδρα και παιδιά, Αλέκαινας; Θα πάρει ποτέ τον καλό της η πανέμορφη Μαριγώ; Θα γυρίσει στη δυναμική του γυναίκα ο Λεωνίδας ή θα τον φάει η χολέρα στο δρόμο της επιστροφής; Θα τιμωρηθεί τελικά το κάθαρμα ο Καρλάφτης; Πού είναι η θεία δίκη;

Η γλώσσα της αφήγησης είναι γάργαρα, όμορφη, αγνή, όπως εξελίχθηκε και διαμορφώθηκε μέσα από τους αιώνες στα δημοτικά τραγούδια και στα μοιρολόγια, στις παροιμίες και στα αποφθέγματα, αλλά και στην τυπική γλώσσα της εκκλησίας που χρησιμοποιεί ο παπα-Θανάσης. Είναι γλώσσα πολυδιάστατη, πολυφωνική και πολύσημη, καθρέφτης της γλωσσικής πολυμορφίας της μετεπαναστατικής εποχής, που «πέρασε του λιναριού τα πάθη» μέχρι να εξελιχθεί σε επίσημη γλώσσα του ελληνικού κράτους πριν από λίγες μόλις δεκαετίες.

Τα παραθέματα που διανθίζουν το *Κυπαρισσόμηλο*, η συγγραφέας τα αφήνει αναλλοίωτα. Δεν τα «διορθώνει» και δεν ισοπεδώνει τη γλωσσική τους ιδιομορφία που είναι κι

αυτή γλωσσικός πλούτος και επιταγή της ελεύθερης έκφρασης – ένα μωσαϊκό των ντοπιολαλιών της Ελλάδας από την εποχή της Επανάστασης και μετά. Γλωσσική πολυμορφία που, υπό συνθήκες όμως πολιτικού εξτρεμισμού, κατέληξε να αποτελέσει ταξικό θέμα, οδηγώντας σε ακραία και πρωτοφανή φαινόμενα που βρήκαν αργότερα βίαιη και τραγική έκβαση στα «Ευαγγελικά» και στα «Ορεσטיακά» για τη μετάφρασή τους στη δημοτική, τα τρία πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα. Το γλωσσικό ζήτημα έμελλε να έχει τεράστιες επιπτώσεις για το μέλλον της γλώσσας αλλά και του κράτους.

Η διάσπαρτη χρήση ιστορικών παραθεμάτων στις σελίδες του μυθιστορήματος μπορεί να δίνει την εντύπωση καινοτομίας, αλλά διαδραματίζει λειτουργικό ρόλο επιχειρώντας ένα «ξαράχνιασμα» της ιστορίας και βοηθώντας τον αναγνώστη να διεισδύσει στο ιστορικό πλαίσιο της εποχής. Τα παραθέματα αυτά διευκολύνουν την εμπέδωση της μυθοπλασίας προσδίδοντας κύρος και υπόσταση στις διηγήσεις και συμβάλλουν στην επιτυχία της σύζευξης φαντασίας και ιστορίας.

Εξίσου με καινοτομία φαντάζει και η εύγλωττη και αβίαστη εναλλαγή της αφήγησης από μυθοπλασία σε σχολιασμό που χρησιμοποιεί διαδοχικά η συγγραφέας, ρίχνοντας άπλετο φως στην ιστορική πραγματικότητα που αποτελεί τον πυρήνα του μυθιστορήματος και προσεγγίζοντας έτσι την αληθινή διάσταση των πραγμάτων.

Η περιεκτική βιβλιογραφία που παραθέτει στο τέλος της αφήγησης αντικατοπτρίζει τη διεξοδική της έρευνα καθώς και το κύρος του ιστορικού μυθιστορήματος *Κυπαρισσόμηλο* που διαπλάθεται πάνω σ' αυτές τις πηγές.

Ολοκληρώνοντας, παραθέτω μια σύντομη σταχυολόγηση από τα αινίγματα και τις σπαζοκεφαλίες που, όπως υπαινίσσεται η συγγραφέας στο μυθιστόρημα, βοηθούν τα παιδιά να ακονίζουν το μυαλό τους και να διαμορφώνουν την ορθολογική τους σκέψη: «Ένα ταψί μέλι, ψηλά στα κεραμίδια. Τι είναι;» «Πίσω απ' άσπρο φράχτη, κόκκινο σκυλί γαυγίζει. Τι είναι;» «Κολοκύθι επτάτρυπο, κάθε τρύπα κι όνομα. Τι είναι;» Τις απαντήσεις θα τις βρει ο αναγνώστης στις σελίδες του *Κυπαρισσόμηλου*. *